

Pathology of Barriers to Good Urban Governance in Middle Cities
Case Study: Neyshabur City

Mohammad Ali Talebi¹, Mohammad Taghi Rahnamaei^{2*}, Ribaz Ghorbaninezhad³

1- PhD Student in Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2- Associate Professor of Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

3- Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 1 October 2020

Accepted: 24 January 2021

Extended Abstract

Introduction

Although more than five decades have passed since the introduction of good urban governance as the superior method of managing urban affairs, this model has not been realized in Iranian cities, especially in middle cities. Existing studies indicate the role of political, institutional, structural, managerial and cultural factors in this inefficiency. However, a review of research related to the pathology of good urban governance reveals three gaps in studies in this area. First, the challenges of not achieving good urban governance are often overlooked or ignored at the level of small and medium-sized cities. Second, existing studies in the pathology of non-realization of urban governance have mentioned obstacles that are themselves the result of underlying conditions and other structural factors that these factors and conditions have not been carefully studied. Also, the existing studies have not looked at the issue of governance through the lens of urban development policy and have paid no attention to the context and context of urban policy in the pathology of good urban governance. Therefore, in the present study, the pathology of good urban governance from the perspective of its institutionalization in the management system and policy-making of middle cities has been studied with a case study of Neyshabur city.

Methodology

The methodological approach of the research is of a qualitative type based on semi-structured interviews with experts and specialists familiar with the subject in the city of Neyshabor, which has been implemented through 30 interviews. The process was done in such a way that first the specialists who had the highest level of knowledge and experience in the field of good urban governance and were also familiar with the issues and problems of Neyshabor were identified. Then, by conducting a semi-structured interview with six open-ended questions, the contexts and factors affecting the inefficiency of good urban governance at both macro (country level) and local (Neyshabor city) levels were discussed. In terms of institutional status, the members of the experts consist of three groups, including academic experts, managers and specialists based in organizations related to Neyshabor urban management, and activists of non-governmental organizations and NGOs. The interview questions, based on the urban development policy-

---

* . Corresponding Author (Email: rahnamai@ut.ac.ir)

Copyright © 2021 Journal of Sustainable City. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

making system, study both macro and local factors affecting the lack of good urban governance. The data analysis method is based on qualitative content analysis techniques, including step-by-step coding, which was completed at the end through a documentary method and matching and referring to existing research. Step coding consists of three main ones, each of which is identified by a type of code. Descriptive codes include initial categories that are derived directly from the content analysis of interviews. Interpretive codes are the result of merging and categorizing the initial categories, and finally, explanatory codes include fundamental factors. In this study, the step-by-step coding process was performed in reverse over three rounds.

Results and discussion

Based on the obtained results, the factors affecting the non-realization of good urban governance in Neyshabor include 87 initial categories, 11 interpretive codes and 4 explanatory codes. Interpretive codes include such as institutional weaknesses, politicization of the urban development process, inefficiency of legal and judicial mechanisms governing the country's urban planning system, inefficiency of mechanisms for monitoring the urban development process, lack of integrated urban management system, organizational management weaknesses, profiteering, awareness and education weakness, weak relationships between actors and stakeholders, economic and technological weaknesses. Explanatory codes were classified into four main areas: "structural barriers", "individual barriers", "communication action barriers" and "infrastructural barriers". A significant point in the pathology of the lack of good urban governance is that first, more attention should be paid to the fundamental and root factors and not only to obvious and superficial ones such as weak participation, weak citizenship culture, lack of integrated management and etc. are not enough and the role of macro-structures reproducing these factors should not be overlooked. Second, all factors and contexts lead to the strengthening of each other in a cohesive and integrated manner and turn the realization of urban governance into a confusing mess.

Conclusion

The results of this study made it clear that the failure to achieve good urban governance is primarily rooted in structural barriers that include institutional, political, legal, regulatory and managerial structures. Each of these dimensions, in turn, indicates major weaknesses in urban development policy and management models. Therefore, overcoming the existing challenges in the urban management system of the country is possible only by making fundamental changes in these macro-structures. Besides structural barriers, three other areas, namely, individual barriers, communication action barriers and infrastructural barriers, were also considered in this study, and in general, an attempt was made to diagnose good urban governance with a newer and more up-to-date classification. The complexity of the factors of lack of good urban governance and their interaction with each other concerning political, social, economic and institutional contexts, makes the implementation of good urban governance in practice a major challenge for the country's cities and despite numerous studies, remains as an attractive slogan to justify the actions of city managers. Finally, based on the results of the present study, it should be acknowledged that the realization of good urban governance first requires requirements that these ones are in the structural field to affect other dimensions of urban management inefficiency, to be able to institutionalize model good urban governance in middle cities.

Keywords: Good Urban Governance, Middle Cities, Urban Management, Neyshabur City.

آسیب‌شناسی موانع تحقق حکمروایی خوب شهری در شهرهای میانی مطالعه موردی: شهر نیشابور *

محمدعلی طالبی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
محمدتقی رهنمایی^۱ - دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
ریباز قربانی‌نژاد - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۰

چکیده

علیرغم گذشت بیش از پنج دهه از زمان مطرح‌شدن حکمروایی خوب شهری به‌عنوان شیوه برتر اداره امور شهری، این الگو در شهرهای ایران به‌خصوص در شهرهای میانی و کوچک، تحقق نیافته است. از همین رو در پژوهش حاضر به آسیب‌شناسی حکمروایی خوب شهری از منظر نهادینه‌سازی آن در شهرهای میانی بامطالعه موردی شهر نیشابور پرداخته شده است. رویکرد روش‌شناختی پژوهش از نوع کیفی مبتنی بر مصاحبه نیمه ساخت‌یافته از خبرگان و متخصصان آشنا به موضوع در شهر نیشابور است که از طریق انجام ۳۰ مصاحبه پیاده‌سازی شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، بر مبنای تکنیک‌های تحلیل محتوای کیفی از جمله کدگذاری مرحله‌ای است که در پایان از طریق روش اسنادی و مطابقت و ارجاع‌دهی به پژوهش‌های موجود، تکمیل شده است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، عوامل مؤثر بر عدم تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر نیشابور شامل ۸۷ مقوله اولیه، ۱۱ کد تفسیری و ۴ کد تبیینی است. کدهای تبیینی، در چهار حوزه عمده یعنی «موانع ساختاری»، «موانع فردی»، «موانع کنش ارتباطی» و «موانع زیرساختی» طبقه‌بندی شدند. درنهایت این نتیجه به دست آمد که تحقق حکمروایی خوب شهری ابتدا نیازمند الزاماتی است که این الزامات بیشتر در حوزه ساختاری قرار دارند تا با تأثیرگذاری بر روی ابعاد دیگر از ناکارآمدی مدیریت شهری، بتوانند الگوی حکمروایی خوب شهری را در شهرهای میانی نهادینه کنند.

واژگان کلیدی: حکمروایی خوب شهری، شهرهای میانی، مدیریت شهری، شهر نیشابور.

* . این مقاله برگرفته از رساله دکتری آقای محمدعلی طالبی در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران می‌باشد.

مقدمه

تا سال ۲۰۵۰ حدود ۷۵ درصد از جمعیت دنیا در شهرها زندگی خواهند کرد (UN-Habitat, 2013). این در حالی است که توسعه شهرنشینی با افزایش روزافزون تقاضاهای شهروندان همراه بوده و دولت‌ها به‌تنهایی از عهده انجام این وظایف بر نمی‌آیند (رفیعیان و حسین‌پور، ۱۳۹۰؛ رهنمایی و کشاورز، ۱۳۸۹). جامعه جهانی نیز به این نتیجه رسیده است که مشکل عمده مدیریت شهری، کمبود منابع مالی یا تکنولوژی مدرن و یا نیروی انسانی ماهر نیست، بلکه مشکل اصلی در شیوه اداره این عوامل است (آدینه‌وند و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۲). در همین راستا، طرح بحث تمرکززدایی و واگذاری بخشی از اختیارات و وظایف دستگاه‌های دولتی به نهادهای محلی در راستای بهبود اداره امور شهروندان و برآورده ساختن نیازهای آنان صورت پذیرفته است (رهنمایی و کشاورز، ۱۳۸۹: ۲۴) که به تدریج در حال تبدیل شدن به الگوی غالب مدیریت و اداره امور شهرها است. همان چیزی که به نام حکمروایی خوب شهری شناخته می‌شود. حکمروایی خوب شهری فرایندی سیاسی است. این فرایند را مرکز اسکان بشر سازمان ملل به‌عنوان پاسخی کارآمد و مؤثر به مشکلات شهری تعریف کرده است که می‌تواند اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت در نظام پیچیده و چند سطحی امروزه شهرها باشد (برک‌پور و اسدی، ۱۳۹۰). همان‌طور که آدینک (۲۰۱۹) خاطر نشان می‌کند، حکمروایی خوب شهری فرایندی است که بر اساس کنش متقابل میان «نهادهای رسمی اداره شهر»، «سازمان‌های غیردولتی» و «تشکل‌های جامعه مدنی» از سوی دیگر شکل می‌گیرد (Addink, 2019: 3).

علیرغم اینکه حکمروایی خوب شهری، مربوط به حوزه پژوهشی علوم سیاسی و مدیریت شهری است، اما هم‌اکنون تبدیل به یک فیلد میان‌رشته‌ای شده است. اما سؤال این است که چرا تاکنون علیرغم حجم انبوهی از پژوهش‌ها و نظریه‌پردازی‌ها در مورد حکمروایی خوب شهری، در عمل پیاده‌سازی آن در شهرهای کشور محقق نشده است؟ مطالعات موجود در این زمینه نشان‌دهنده نقش عوامل کلان اقتصادی، سیاسی، نهادی، مدیریتی و فرهنگی در این زمینه است.

به‌عنوان نمونه‌ای از این مطالعات می‌توان به کار معینیان و برنجی (۱۳۹۸) در شهر تبریز اشاره کرد که نشان می‌دهد وجود مدیریت بخشی و سلولی و نگرش از بالا به پایین در بین مسئولان مدیریت شهری و همچنین وجود تعصبات طایفه‌ای و قومی، از مهم‌ترین موانع تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری است. ربانی و همکاران (۱۳۹۷) به این نتیجه رسیده‌اند که اثرگذاری دولت و نهادهای حکومتی بر مشروعیت ساختار حکمروایی شهری، چند پارچگی در مدیریت و تصمیم‌گیری در درون شهرداری، سیاست زدگی شورا و مدیریت شهری و غلبه قدرت نهادهای حکومتی و دولتی بر مردم، از مهم‌ترین موانع تحقق حکمروایی خوب شهری در کلان‌شهر تهران بوده است. پیشگاهی‌فرد و همکاران (۱۳۹۲) نیز به نتایج مشابهی در شهر تهران دست‌یافته‌اند. بدین معنی که بیشتر نهادها و کنشگران دخیل در مدیریت کلان‌شهر تهران، دولتی هستند و دایره اختیارات آن‌ها بسیار گسترده است و همچنین نهادهای مردم پایه حضور و دخالت محدود و مشروطی در اداره امور شهری دارند و اختیارات آن‌ها در سطح اجرایی و اداری محدود است و بنابراین قدرت سیاسی به آن‌ها جهت تحقق حکمروایی خوب شهری داده نشده است. نتایج مطالعه حشمت‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) حاکی از آن است که چالش اصلی حکمروایی خوب در ایران، مربوط به ناکارآمدی در فرهنگ سیاسی حاکم بر جامعه ایران است. به‌طوری‌که در مقابل هر شاخص حکمروایی خوب، مؤلفه‌هایی از فرهنگ سیاسی قرار دارد که مانع از تحقق آن شاخص‌ها می‌شوند. سردارنیا و شاکری (۱۳۹۴) بر ناکارآمدی نقش شوراها شهری در عدم تحقق حکمروایی خوب شهری تأکید دارند. بوچانی (۱۳۹۰) نیز نشان می‌دهد که مهم‌ترین موانع تبدیل شهرداری از نهادی خدماتی به نهادی اجتماعی، به دو حوزه «سازمانی (روابط شورا و شهرداری)» و «برون‌سازمانی (دولت و سایر ساختارهای حاکمیتی)» مربوط می‌شود.

مرور پژوهش‌های مرتبط با آسیب‌شناسی تحقق حکمروایی خوب شهری، نشان‌دهنده دو خلاء مطالعاتی در این زمینه

است. نخست اینکه مقیاس جغرافیایی اکثر پژوهش‌ها، در سطح کلان و ملی است و در سطح شهری نیز بیشتر به کلان‌شهرها توجه نموده‌اند. حال آنکه نقطه تمرکز این پژوهش، بر روی شهرهای میانی است. همان‌گونه که فریر و استرن تأکید دارند، چالش‌های مربوط به عدم تحقق حکمروایی خوب شهری، در سطح شهرهای میانی و کوچک اغلب شناسایی نشده و یا نادیده گرفته می‌شوند (Freire & Stren, 2001).

دوم اینکه، مطالعات موجود، در آسیب‌شناسی عدم تحقق حکمروایی شهری، موانعی را ذکر کرده‌اند که خود این موانع، معلول شرایط زمینه‌ای و عوامل ساختاری دیگری است که این عوامل ساختاری به‌طور دقیق بررسی نشده‌اند. به‌طور مثال اکثر پژوهش‌ها، از ضعف مشارکت مردم به‌عنوان مانع تحقق حکمروایی خوب شهری صحبت می‌کنند. اما بحث نمی‌کنند که چرا مشارکت وجود ندارد و ریشه‌های ضعف مشارکت در کجاست؟ همچنین مطالعات موجود، با لنز سیاست‌گذاری توسعه شهری به مقوله حکمروایی نگاه نکرده‌اند و به کانتکتست و بستر سیاست‌گذاری شهری در آسیب‌شناسی حکمروایی خوب شهری بی‌توجه بوده‌اند.

بنابراین تحلیل پیوندها و ارتباطات بین این سه مقوله یعنی «شهرهای میانی»، «حکمروایی خوب شهری» و «نظام سیاست‌گذاری توسعه شهری کشور»، دغدغه اصلی پژوهش حاضر است که با مطالعه شهر نیشابور محقق شده است. ضرورت این پژوهش ناشی از برخی ویژگی‌های شهرهای میانی است که آن‌ها را از نظر نحوه مدیریت شهری، با کلان‌شهرها و شهرهای کوچک متمایز می‌کند. این شهرها از یک‌سو در مسیر رشد و توسعه (لااقل به لحاظ فیزیکی) هستند و در آینده‌ای نه‌چندان دور در جایگاه کلان‌شهرهای کنونی قرار خواهند گرفت. از سوی دیگر، هنوز مسائل و مشکلاتشان در حد کلان‌شهرها نیست که منجر به یک وضعیت بحرانی شود. اما در مقابل، نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری آن‌ها نیز فاقد یک رویکرد مشخص و منسجم جهت ارائه چشم‌انداز آتی برای شهر است و بنابراین، در درون انبوهی از ناکارآمدی‌ها و بی‌برنامگی‌ها گرفتار شده‌اند. علاوه بر این، امکانات و توان مالی، فنی، زیرساختی و مدیریتی این شهرها نیز در حدی نیست که بتوانند با اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های بزرگ مقیاس، به حل مشکلاتشان نائل آیند. بنابراین بهترین رویکرد برنامه‌ریزانه برای غلبه بر چالش‌ها و مشکلات شهرهای میانی، حرکت به‌سوی مدیریت محلی و نهادینه کردن الگوی حکمروایی خوب شهری در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی این شهرها است تا در فرایندی آرام، پیوسته و ساختاری، به توسعه متوازن و مطلوب در این شهرها منجر شود. این کار نیز مستلزم آسیب‌شناسی از موانع تحقق حکمروایی و بررسی چالش‌های پیش روی آن با مبنای قرار دادن نظام سیاست‌گذاری توسعه شهری کشور است. بر همین اساس، سؤال پژوهش این‌گونه مطرح می‌شود که موانع تحقق حکمروایی خوب شهری در یک شهر میانی چیست؟ و این موانع چگونه بر روی نظام سیاست‌گذاری توسعه شهری در شهرهای میانی اثر می‌گذارد؟

مبانی نظری

حکمروایی خوب شهری دقیقاً چیست؟ این سؤال است که صاحب‌نظران بسیاری به آن پرداخته‌اند. در اینجا به تعریف سازمان ملل استناد می‌شود که جامع‌تر از بقیه تعاریف است. حکمروایی خوب شهری طبق تعریف سازمان ملل، عبارت است از مجموعه روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت عمومی شهر از سوی افراد، نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی و نیز فرایندی مستمر که از آن طریق، منافع متضاد یا متعارض با یکدیگر همراه شده و زمینه کاری و کنش متقابل فراهم می‌آید (UN-Habitat, 2009). طبق این تعریف حکمروایی خوب شهری، هم‌نهادهای رسمی و هم اقدامات غیررسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان را در برمی‌گیرد. در واقع کنشگران حکمروایی خوب شهری متشکل از سه بازوی اصلی شامل دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است (Kedogo et al, 2010:2). کارکرد هر یک از این نهادها متفاوت اما در راستای یکدیگر است. نهادهای مدنی به‌عنوان مدافع حقوق شهروندی، وظیفه تقویت مشارکت مردمی به‌منظور تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاری‌های عمومی را بر عهده دارند. بخش خصوصی به‌عنوان عامل تولید، مسئولیت رشد تولید

ناخالص ملی و ایجاد رفاه نسبی را بر عهده داشته و سرانجام دولت به عنوان تسهیل کننده فعالیت های عمومی، در فراهم سازی زمینه های توسعه پایدار ایفای نقش می نماید (حشمت زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۵). شاخص هایی که برای سنجش و ارزیابی حکمروایی خوب شهری ارائه شده اند، برگرفته از دو منبع اصلی یعنی بانک جهانی و سازمان ملل است که سایر محققان و مؤسسات پژوهشی نیز با مبنا قرار دادن این دو منبع، شاخص های مخصوص به خود را ارائه نموده اند. بانک جهانی، حکمروایی خوب را بر اساس شش شاخص زیر تعریف کرده است: ۱- حق اظهار نظر و پاسخ گویی، ۲- ثبات سیاسی، ۳- اثربخشی دولت، ۴- کیفیت قوانین و مقررات، ۵- حاکمیت قانون، و ۶- کنترل فساد. اما جامع ترین شاخص ها را منشور حکمروایی شهری سازمان ملل ارائه داده و اصول نه گانه زیر را به عنوان معیارهای حکمروایی خوب برشمرده است: ۱- مشارکت شهروندان، ۲- قانونمندی، ۳- شفافیت، ۴- مسئولیت پذیری، ۵- اجتماع محوری، ۶- عدالت و انصاف، ۷- کارایی و اثربخشی، ۸- پاسخگویی، و ۹- بینش راهبردی (UNDP, 2000:1). در مطالعه حاضر نیز شاخص های سازمان ملل مدنظر محققان بوده است.

جدول شماره ۱. شاخص های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه سازمان ملل

شاخص	تعریف و ویژگی ها
مشارکت شهروندان	❖ به معنی قدرت تأثیرگذاری بر تصمیم گیری ها و سهیم شدن شهروندان در قدرت است
قانونمندی	❖ وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه چارچوب های قانونی در تصمیم گیری و دور بودن دست افراد غیرمسئول از تصمیم گیری ها
پایبندی به قانون	❖ پایبندی به قانون، مستلزم آگاهی شهروندان از قانون و همچنین احترام مسئولان به قانون است.
شفافیت	❖ نقطه مقابل پنهان کاری در تصمیم گیری است. پنهان کاری، امکان بروز فساد در تصمیم گیری را افزایش می دهد، حال آنکه شفافیت مانع از گسترش آن می شود.
مبتنی بر گردش آزاد اطلاعات و سهولت دسترسی به آن، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود	❖
مسئولیت پذیری	❖ مسئول بودن و به عبارت گویاتر، حساب پس دادن مسئولان و تصمیم گیران در قبال شهروندان استوار است.
اجتماع محوری	❖ به معنی تعدیل و ایجاد توافق بین منافع متعارض و در حال ستیز شهری است. این کار مستلزم وجود ارتباط و تلاش مشترک میان سازمان های دولتی، شهروندان و سازمان های غیردولتی است.
عدالت و انصاف	❖ منظور از عدالت، ایجاد فرصت های مناسب برای همه شهروندان در زمینه ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش در جهت تخصیص عادلانه منابع و مشارکت اقشار محروم در اعلام نظر و تصمیم گیری است.
کارایی و اثربخشی	❖ به معنی استفاده مناسب از منابع موجود برای تأمین نیازهای شهروندان، ارائه خدمات شهری و رضایت مردم است.
پاسخگویی	❖ مسئولان شهری باید هم نیازها و خواسته شهروندان را دریابند و بپذیرند و هم نسبت به آن واکنش و پاسخ مناسب را از خود نشان دهند. بنابراین همسویی خواسته های شهروندان و اقدام مسئولان، ضروری است.
بینش راهبردی	❖ فرا رفتن از مسائل روزمره شهر و پرهیز از غرق شدن در آن ها، مستلزم وجود بینشی درازمدت نسبت به آینده شهر است.

منبع: (UNDP, 2000:1)

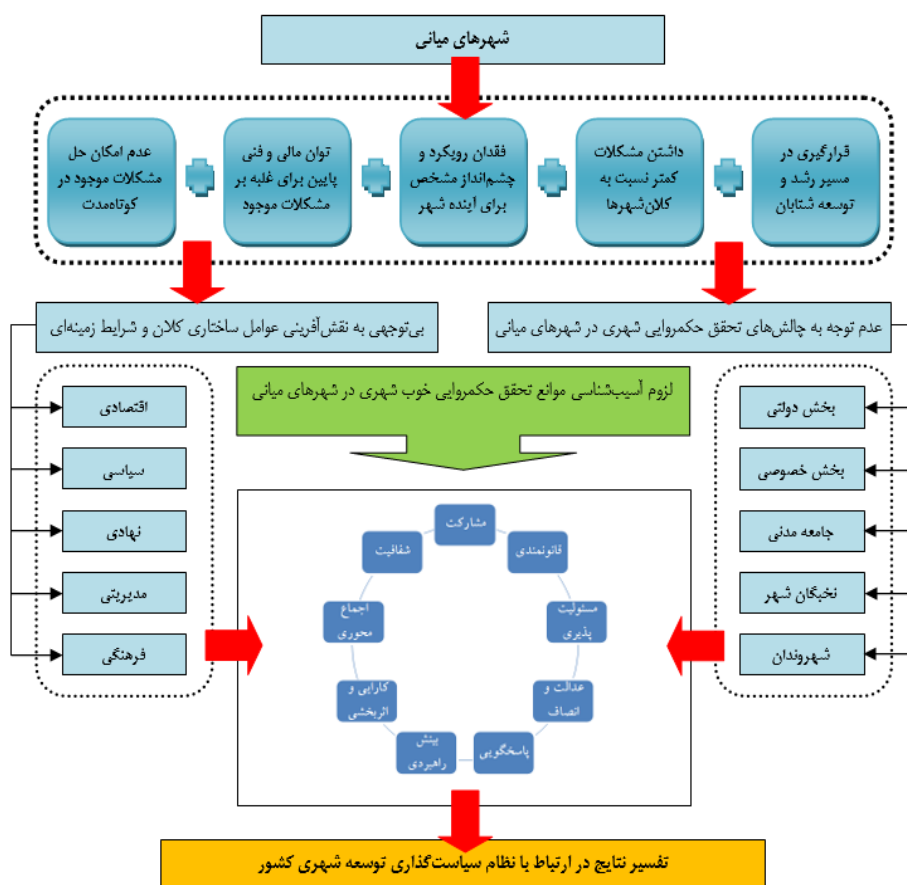
شهرهای میانی، در نظام سلسله مراتبی شبکه شهری کشور، به شهرهایی اطلاق می شوند که حد واسط سکونتگاه های کوچک با کلان شهرها بوده و دارای کمتر از ۵۰۰ هزار نفر جمعیت هستند. در سطح جهانی نیز بر طبق تعریف پذیرفته شده سازمان ملل، شهرهای میانی شهرهایی هستند که بین ۲۵ تا ۲۵۰ هزار نفر جمعیت دارند (حسین زاده دلیر و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۶۹). در خصوص اهمیت حکمروایی خوب شهری برای شهرهای میانی و کوچک، اعتقاد بر این است که دولت بیش از آن بزرگ و بیش از آن بوروکراتیک است که بتواند به مسائل اداره امور در سطح محلی بپردازد. مهم تر آنکه طرفداران جوامع محلی معتقدند که حکومت (که به صورت ابزاری برای مدیریت اختلافات سیاسی پدیدار شد) اکنون خود سبب ساز یا مشوق اختلافات بر سر مسائلی است که فی نفسه مجادله برانگیز نیستند. از این رو دولت مرکزی از نظر طرفداران جوامع محلی، دست کم به همان تعدادی که مشکل حل می کند، به همان میزان نیز مشکل می آفریند. راه حل طرفداران جوامع محلی برای این مشکل آن است که امر حکمروایی با حضور کمرنگ تر حکومت مرکزی سازمان یابد.

جدول شماره ۲ مهم‌ترین ویژگی‌های مدیریتی شهرهای میانی را با شهرهای کوچک و کلان‌شهرها مقایسه می‌کند. همچنین شکل شماره ۱ مدل مفهومی پژوهش را بر اساس مسئله و ادبیات نظری پژوهش نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲. مقایسه مدیریت شهری در شهرهای میانی، کوچک و کلان‌شهرها

شخص	کلان‌شهر	شهر میانی	شهر کوچک
تعدد نهادی	زیاد	عمدتاً بخش عمومی - خصوصی	بخش دولتی و عمومی وابسته به دولت
توان جذب منابع	مناسب	ناکافی	بسیار ناکافی
تخصیص منابع	مناسب	ناکافی	بسیار ناکافی
قلمرو نفوذ در سرزمین	ملی	منطقه‌ای - ناحیه‌ای	بخشی - شهری
حوزه عملکردی	ملی - فراملی	منطقه‌ای - ناحیه‌ای	شهری
وابستگی به حکومت	نسبی	زیاد	خیلی زیاد
استقلال عملکردی	نسبی	وابسته به دولت	وابسته به دولت
نفوذ بخش خصوصی	وابسته به بخش عمومی - دولت	وابسته به دولت	وابسته به دولت
نفوذ بخش عمومی	نسبتاً مناسب	وابسته به دولت	وابسته به دولت
نفوذ بخش دولتی	نسبی	زیاد	خیلی زیاد
نفوذ بخش مردمی	نسبی	کم	خیلی کم
ظام تصمیم‌گیری شهری	بخش عمومی - دولتی	بخش عمومی - دولتی	بخش دولتی و عمومی وابسته به دولت
عناصر مدیریت شهری	عمدتاً بخش عمومی، دولتی، خصوصی	عمدتاً بخش عمومی و دولتی	بخش دولتی
روابط بین عناصر	واگرا - موازی - ناهم‌افزا	واگرا - ناهم‌افزا	تمایل به همگرایی

منبع: (دویران، ۱۳۹۱: ۵۹)

شکل شماره ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر از جمله مطالعات کاربردی است که با رویکرد کیفی انجام شده است. به دلیل تخصصی بودن مباحث مطرح شده و نگاه آسیب شناسانه به موضوع حکمروایی خوب شهری که آن را در جایگاهی فراتر از یک نظرسنجی ساده قرار می‌دهد، استفاده از روش‌های کمی و اثباتی منتفی بود. از این رو، مصاحبه با خبرگان، به عنوان روش اصلی گردآوری داده‌ها مدنظر قرار گرفت. فرایند انجام کار بدین صورت بود که ابتدا متخصصانی که بالاترین حد از دانش و تجربه را در زمینه حکمروایی خوب شهری داشتند و همچنین آشنا به مسائل و مشکلات شهر نیشابور بودند، شناسایی شدند. سپس با انجام یک مصاحبه نیمه ساخت یافته با ۶ سؤال باز، زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر ناکارآمدی حکمروایی خوب شهری در دو سطح کلان (سطح کشور) و محلی (شهر نیشابور) مورد بحث قرار گرفت. اعضای خبرگان به لحاظ جایگاه نهادی، متشکل از سه گروه شامل متخصصان دانشگاهی، مدیران و متخصصان مستقر در سازمان‌های مرتبط با مدیریت شهری نیشابور و فعالان سازمان‌های مردم‌نهاد و NGO ها می‌باشند (جدول شماره ۳).

جدول شماره ۳. مشخصات اعضای گروه خبرگان

جامعه مورد مطالعه	جایگاه خبره	جنسیت	تعداد نمونه	روش نمونه‌گیری	زمینه تخصصی اعضا
خبرگان دانشگاهی	عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور نیشابور	مرد/زن	۲ نفر	قضای	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری
	عضو هیئت علمی دانشگاه نیشابور	مرد	۱ نفر	قضای	گردشگری و توریسم
	عضو هیئت علمی دانشگاه نیشابور	زن	۱ نفر	قضای	معماری و شهرسازی
	عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی	مرد	۱ نفر	قضای	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری
	عضو هیئت علمی دانشگاه تهران	زن	۱ نفر	قضای	گردشگری و جغرافیا
	دکتری دانشگاه تهران	مرد	۱ نفر	قضای	شهرسازی
استانداری خراسان رضوی	دکتری دانشگاه تربیت مدرس	زن	۱ نفر	قضای	شهرسازی
	مدیرکل دفتر امور شهری	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	مدیریت شهری
	معاون استاندار و فرماندار نیشابور	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	عمران
	معاونت هماهنگی امور عمرانی	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	برنامه‌ریزی و عمران شهری
	معاونت برنامه‌ریزی و توسعه	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	عمران شهری
	شهرداران مناطق یک و دو	مرد	۲ نفر	قضای	عمران و برنامه‌ریزی شهری
	معاونت شهرسازی و معماری	مرد	۱ نفر	قضای	عمران
	معاونت خدمات شهری	مرد	۱ نفر	قضای	مدیریت اجرایی
	معاونت توسعه مدیریت و منابع	مرد	۱ نفر	قضای	مدیریت اجرایی
	معاونت فنی و عمرانی	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	عمران
شهرداری نیشابور	مدیر سرمایه‌گذاری و مشارکت‌های اقتصادی	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	اقتصاد
	عضو شورا	مرد	۳ نفر	قضای	اقتصاد، مدیریت شهری
	رئیس اداره راه و شهرسازی نیشابور	مرد	۱ نفر	قضای	عمران
	رئیس اداره میراث فرهنگی	مرد	۱ نفر	قضای	گردشگری و توریسم
	رئیس اداره اوقاف و امور خیریه	مرد	۱ نفر	قضای	جامعه‌شناسی (حوزوی)
	مدیر بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	عمران
	رئیس اداره حفاظت محیط‌زیست	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	علوم کشاورزی
	کارشناس عالی محیط‌زیست	زن	۱ نفر	گلوله برفی	جامعه‌شناسی (پژوهشگری)
	نماینده امور جوانان و ورزش	مرد	۱ نفر	گلوله برفی	مدیریت بازرگانی گرایش بین‌الملل
	نماینده امور بانوان و خانواده	زن	۱ نفر	گلوله برفی	مدیریت دولتی

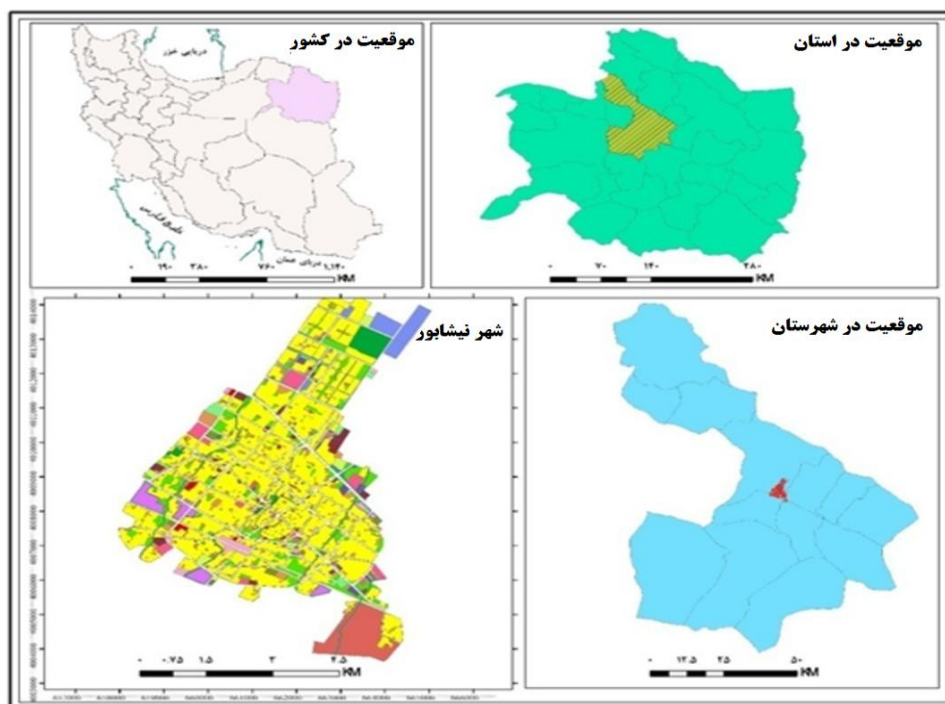

اصولاً حجم نمونه در تحقیقات کیفی، ثابت و قطعی نیست و بستگی به شرایط مطالعه دارد (Willing, 2013: 188). باین حال معمولاً تعداد نمونه‌های لازم برای رسیدن به حد کفایت نظری، ۱۵ تا ۳۰ نفر تعیین می‌شود (Creswell, 2010; Tashakkori & Tedly, 2013) که در این پژوهش نیز، تعداد نمونه‌ها ۳۰ در نظر گرفته شد. برای نمونه‌گیری، از دو روش گلوله برفی و قضاوتی استفاده شد. دلیل استفاده از نمونه‌گیری قضاوتی، انتخاب افرادی بود که در بهترین جایگاه برای پاسخگویی به پرسش‌ها قرار داشته باشند (نیومن، ۱۳۸۹: ۴۶۶). همچنین در مواردی که خبرگان از قبل شناخته شده نبودند، از روش گلوله برفی استفاده شد که مبتنی بر معرفی یک خبره توسط خبره دیگر است. درون‌مایه سؤالات مصاحبه به گونه‌ای بود که هم عوامل کلان و هم عوامل محلی مؤثر بر عدم تحقق حکمروایی خوب شهری را با مینا قرار دادن نظام سیاست‌گذاری توسعه شهری، آسیب‌شناسی کند. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش تحلیل محتوای کیفی و با استفاده از تکنیک کدگذاری مرحله‌ای انجام شد. کدگذاری مرحله‌ای برخلاف الگوی کدگذاری باز و محوری که برای هر یک از مقولات، یک مفهوم را نسبت می‌دهد و در واقع مقولات را خلاصه‌سازی می‌کند، مبتنی بر طبقه‌بندی مقولات بر اساس وجه اشتراکات آن‌ها با یکدیگر است. این روش کامل‌تر از روش‌های متداول کدگذاری است و مزیت آن در این است که امکان ارتباط بین طبقات مختلف مقولات و برهمکنش آن‌ها را فراهم می‌کند. همچنین به سرعت می‌تواند مفاهیم همپوشان و تکراری را تشخیص داده و حذف کند. کدگذاری مرحله‌ای شامل سه مرحله اصلی است که هر مرحله با یک نوع کد مشخص می‌شود. کدهای توصیفی شامل مقولات اولیه است که مستقیماً از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها به دست می‌آید. کدهای تفسیری حاصل ادغام و دسته‌بندی مقولات اولیه بوده و در نهایت کدهای تبیینی، در برگیرنده عوامل و فاکتورهای بنیادی است. در این پژوهش، فرایند کدگذاری مرحله‌ای به صورت رفت و برگشتی در طی سه راند انجام شد. در خصوص قابلیت تعمیم نتایج پژوهش، علیرغم آنکه تحقیقات کیفی مدت‌ها است ادعای تعمیم‌پذیری را کنار گذاشته‌اند، باین حال، به دلیل مشترک بودن مسائل و معضلات شهرها در قالب مقیاس‌های سه‌گانه «کلان‌شهر»، «شهرهای میانی» و «شهرهای کوچک»، مطالعه شهر نیشابور به عنوان نمونه‌ای از شهرهای میانی، می‌تواند برخی از چالش‌های حکمروایی خوب شهری را در سایر شهرهای میانی نیز تبیین کند.

محدوده مورد مطالعه

شهر نیشابور با داشتن جمعیتی بالغ بر ۲۶۴۳۷۵ نفر در سال ۱۳۹۵ دومین شهر پرجمعیت استان خراسان رضوی می‌باشد. نیشابور به عنوان یکی از شهرهای میانی کشور، با مشکلات ساختاری و کارکردی عدیده‌ای، هم در سطح کالبدی فضایی و هم در سطح مدیریت شهری روبرو است که نیاز به آسیب‌شناسی و تحول در الگوی اداره امور این شهر را ضروری می‌سازد. از جمله مسائل و مشکلات کنونی شهر نیشابور بر اساس معدود مطالعات انجام شده، می‌توان به این موارد اشاره کرد: خزش شهری و ادغام روستاهای پیرامونی در بافت شهر (توکل و نعیم‌آبادی، ۱۳۹۸)، وجود تعداد زیادی از سکونتگاه‌های روستایی در پیرامون شهر بدون سکونتگاه‌های خدمات رسان میانی (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۲)، وجود حاشیه‌نشینی همراه با تمایل پایین ساکنان برای بهبود آن (رهنما و توانگر، ۱۳۸۷)، وجود مخاطرات محیطی از جمله زلزله و فرونشست زمین (زند و همکاران، ۱۳۹۸؛ صیامی و همکاران، ۱۳۹۷)، آسیب‌پذیری از نظر پدافند غیرعامل (زررقانی و همکاران، ۱۳۹۱)، وجود بافت‌های فرسوده و ساختمان‌های مخروبه (نیرآبادی و کوه‌بنانی، ۱۳۹۷؛ مهندسین مشاور بهاوند مهرآز، ۱۳۹۵)، نابرابری و عدم تعادل در شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی مختلف شهر (خواجه شاهکوهی و همکاران، ۱۳۹۳)، معضل ترافیک و دارا بودن بیشترین سرانه اتومبیل در بین شهرهای میانی (صابری‌فر و خادریان، ۱۳۹۷)، تمرکز تمام کاربری‌های اداری و تجاری در بخش مرکزی شهر (صابری‌فر و خادریان، ۱۳۹۷)، ناپایدار بودن منابع مالی شهرداری (گلچین و همکاران، ۱۳۹۴)، مشارکت پایین شهروندان در مدیریت شهری (سلمانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴) و

اعتماد پایین شهروندان به نهادهای مدیریت شهری (محمدی و زنگنه، ۱۳۹۲).

شکل شماره ۲. موقعیت جغرافیایی شهر نیشابور

بحث و یافته‌ها

نتایجی که از کدگذاری محتوای مصاحبه‌ها به دست آمد (جدول شماره ۴)، عوامل مؤثر بر عدم تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر نیشابور را در قالب ۸۷ مقوله اولیه، ۱۰ کد تفسیری و ۴ کد تبیینی نشان داد. کدهای تبیینی، عوامل پیشران و فاکتورهای کلان اثرگذار بر ناکارآمدی نظام مدیریت و سیاست‌گذاری توسعه شهری کشور با تأکید بر شهرهای میانی هستند که در چهار بعد یعنی «موانع ساختاری»، «موانع فردی»، «موانع کنش ارتباطی» و «موانع زیرساختی» طبقه‌بندی شدند. نکته مهم در خصوص کدهای سه‌گانه این است که عوامل دخیل در عدم تحقق حکمروایی خوب شهری، به‌صورت زنجیره علت و معلولی به‌هم‌پیوسته عمل می‌کنند. یعنی یک عامل نتیجه عوامل دیگر و ایجادکننده یک یا چند عامل بعد از خود می‌باشد. در ادامه به هر یک از ابعاد اصلی همراه با زیرکدهای آن‌ها پرداخته می‌شود:

جدول شماره ۴. نتایج کدگذاری مرحله‌ای از دلایل عدم تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر نیشابور بر اساس نظرات خبرگان

کدهای تبیینی	کدهای تفسیری	کدهای توصیفی (مقولات اولیه)
		غلبه الگوی برنامه‌ریزی متمرکز در کشور و عدم تمایل به واگذاری اختیارات به نهادهای محلی
		عدم تعریف نقش و جایگاه نظام مدیریت شهری در بین نهادهای موازی با آن
		شفاف نبودن وظایف قانونی دستگاه‌های اجرایی و نهادهای مرتبط با مدیریت شهری
		بخشی بودن فرایند تصمیم‌گیری ناشی از سلسله مراتبی بودن ساختار مدیریت شهری
موانع ساختاری	ضعف‌های نهادی	وابسته بودن برخی از نهادهای مدیریت شهری به نهادهای حاکمیتی و عدم همکاری با سایر نهادها
		عدم وجود ارتباط مناسب نهادهای محلی (شهرداری و شوراهای) با سطوح منطقه‌ای و ملی تصمیم‌گیری
		ضعف در فرایند انتخاب شهردار توسط شورای شهر (عدم انتخاب شهردار با رأی مستقیم مردم)
		عدم تناسب مسئولیت شهرداری با قدرت آن (بیشتر بودن مسئولیت نسبت به قدرت شهردار)
		کم‌رنگ بودن نقش شهرداری در تهیه و تدوین طرح‌های توسعه شهری
		عدم به رسمیت شناخته شدن شوراهای اسلامی توسط نهادهای دیگر

محدود بودن اختیارات شوراهای اسلامی در ورود و نظارت به تمام مسائل مدیریت شهری (محدود ماندن حیطه اختیارات شوراها به شهرداری و نه فراتر از آن)		
وجود انواع تفرق در مدیریت شهری (سیاسی، عملکردی، قلمرویی، ذینفعان، حقوقی، مالی، زیرساختی)		
سیاسی بودن شوراهای اسلامی و انتخاب شهردار		
وجود ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان غیررسمی و وابسته به جناح‌های سیاسی در اداره و کنترل شهر	سیاسی بودن فرایند توسعه شهری	
ترس از شفافیت در سطح سازمانی به دلیل رقابت‌جویی‌های سیاسی و انتخاباتی نهادهای دیگر		
تعدد احزاب سیاسی و تأثیرگذاری آن‌ها بر تصمیمات مدیریت شهری		
وجود نگاه سیاسی، جناحی و حزبی به توسعه شهری و تبعیض قائل شدن بین مناطق شهری		
وجود ملاحظات سیاسی و انتخاباتی در اقدامات مدیران شهری		
تغییرات و اصلاحات متعدد در قوانین و ضوابط شهرسازی کشور بر اساس فرایندهای قدیمی		
عدم تحول قوانین شهرسازی در تطابق با پدیده‌های نوین شهری	ناکارآمدی مکانیزم‌های حقوقی و قضایی حاکم بر نظام شهرسازی کشور	
همانگ نبودن اهداف و اولویت‌های نهادهای مدیریت شهری با قوانین و ضوابط شهرسازی کشور		
برخوردهای شخصی و سلیقه‌ای با قوانین و ضوابط شهرسازی		
نبود یک سند بالادستی مدیریت یکپارچه شهری برای هماهنگ کردن نهادها با یکدیگر		
عدم وجود آئین‌نامه‌های اجرایی برای اجرای قوانین مصوب شهری		
ضعف مکانیزم‌های حقوقی و قضایی جهت پیگیری مطالبات مردمی از فضاهای شهری		
وجود ضوابط یکسان و متمرکز در تهیه طرح‌های توسعه شهری و لحاظ نشدن شرایط ویژه هر شهر		
تکیه بر پروژه محوری به‌جای توسعه محوری در سیاست‌های مدیریت شهری		
نبود مکانیزمی برای ارزیابی اثرات بلندمدت سیاست‌های توسعه شهری		
نسبی بودن مفهوم حکمروایی شهری که ادغام آن با سیاست‌های توسعه شهری را دشوار می‌سازد		
ارتباط نامناسب طولی و عرضی طرح جامع و تفصیلی با طرح‌های فرادست		
وجود کمیسیون‌های متعدد شهرسازی با عملکرد نادرست (کمیسیون توافقات، کمیسیون‌های ماده پنج، ماده صد، ماده هفت و غیره)		
شفاف نبودن فرایند ساخت‌وسازهای شهری و ابهام در مکانیزم‌های طی شده برای اخذ مجوز ساخت	ناکارآمدی سازوکارهای نظارت بر روند توسعه شهری	
طولانی شدن فرایند تهیه و تصویب طرح‌ها و برنامه‌های توسعه شهری		
اجرای گزینشی و سلیقه‌ای طرح‌ها و برنامه‌های شهری		
استفاده از مشاوران و متخصصان شهرهای دیگر (بخصوص تهران) برای تهیه طرح‌های توسعه شهری		
مداخله افراد غیرمتخصص و غیر متخصص در بررسی و تصویب طرح‌های توسعه شهری		
سیالیت ضوابط و نبود یک الگوی منسجم از ضوابط ساخت‌وساز در بخش‌های مختلف بافت شهری		
ضعف مقاومت مدنی و پویای اجتماعی جهت نظارت بر توسعه شهری		
کمرنگ بودن کنش جمعی و هویت جمعی شهروندان در واکنش به تحولات فضاهای شهری		
پایین بودن مشارکت مردم در فرایند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های توسعه شهری		
ضعف نهادهای جامعه مدنی (اصناف، تشکل‌ها، انجمن‌ها و روزنامه‌ها) در نظارت بر توسعه شهری		
تداخل وظایف سازمان‌های درگیر در مدیریت شهری و روشن نبودن وظایف هر یک از نهادها		
عدم یکپارچگی در مدیریت داخلی هر یک از نهادهای مدیریت شهری	فقدان سیستم یکپارچه مدیریت شهری	
نبود یک سازمان هماهنگ‌کننده نهادهای مدیریت شهری		
وجود سیاست‌های دوگانه بین ارگان‌های مهم مدیریت شهری		
اولویت‌های درون‌سازمانی به‌جای اولویت‌های بین‌سازمانی		
وجود مدیریت منفعل در ساختار مدیریت شهری		
نبود نگاه محلی به شهر در بین مسئولان و غلبه نگاه کلان‌مبتمنی بر پروژه‌های بزرگ‌مقیاس		
ضعف در تقسیم‌کار بین نیروهای درون‌سازمانی		
ضعف سرمایه اجتماعی درون‌سازمانی در نهادهای مدیریت شهری		
حضور مدیران بدون تخصص و مدرک در بدنه مدیریت شهری	ضعف‌های مدیریت سازمانی	
مرتبط نبودن تحصیلات مدیران با حوزه فعالیت آن‌ها		
وجود ضعف مدیریتی به‌ویژه در سطوح میانی مدیریت شهری		
ضعف بدنه کارشناسی و کمبود نیروی متخصص در سطوح پایین مدیریت شهری		
وجود نیروهای استخدامی رسمی و عدم خلاقیت و انگیزه در آن‌ها		
وجود فرهنگ منفعت‌طلبی در لایه‌های مختلف زندگی اجتماعی	منفعت‌طلبی و موانع فردی	

سودمجویی	ترجیح منافع فردی افراد بر مصالح جمعی شهر اولویت بخشی به منافع سازمانی در مقابل منافع عمومی شهر بی تفاوتی و ضعف در باورپذیری مردم و مسئولان نسبت به مشکلات شهر تمایل سه جانبه از سوی مردم، نهادهای دولتی و توسعه دهندگان املاک برای نفع طلبی از فضای شهری عدم درک شفاف مدیران و مسئولان شهر از مفهوم حکمروایی خوب شهری و مؤلفه های آن برداشت های مختلف از حکمروایی خوب شهری در نزد کنشگران آن ضعف در خوانش درست، بروز و معاصر از مسائل شهری در بین نهادهای ذی ربط عدم آگاهی مردم از ظرفیت ها و ارزش های محله های شهری و بهره برداری از آن ها فقدان آموزش شهروندان در خصوص اصول و مبانی حکمروایی خوب شهری ضعف و ناکارآمدی تسهیلگران اجتماعی برای کمک به تقویت جامعه محلی آشنا نبودن شهروندان با حقوق و وظایف شهروندی عدم بهره گیری نهادهای مدیریت شهری از تجارب موفق حکمروایی شهری نبودن چشم انداز مورد توافق تمامی ذی نفعان شهر از حکمروایی خوب شهری نبودن مکانیزم های حل تعارض برای پاسخگویی به مطالبات ذی نفعان درگیر در فرایند مدیریت شهری تفاوت در نگرش نهادهای مدیریت شهری با شهروندان نسبت به مسائل مربوط به سکونت در شهر اعتماد پایین شهروندان به نهادهای مدیریت شهری به دلیل سابقه عملکرد نامناسب آن ها در گذشته بی اعتمادی نهادهای مدیریت شهری به مردم و سازمان های مردم نهاد و در نتیجه عدم نظر خواهی از آن ها عدم تعامل مناسب نهادهای مدیریت شهری با دانشگاه ها و مراکز علمی کشور عدم اعتقاد واقعی مدیران شهری به مشارکت مردم و اعتقاد شعاری آن ها به مشارکت قبیله گرایی و تعصبات قومی در بین مردم و مسئولان حضور کم رنگ و مشارکت پایین زنان در امور شهر پیدایش تعارض بین منفعت خصوصی ساکنان با منفعت عمومی شهر (به خصوص در پروژه های شهری) در دسترس نبودن مدیران و مسئولان برای پاسخگویی به مردم ناپایداری نظام تأمین درآمد شهرداری های کشور سودآور نبودن پروژه های عام المنفعه برای مدیریت شهری و گرایش به پروژه های مبتنی بر رانت ابهام در مکانیزم بازگشت سرمایه ها برای مشارکت فعال بخش خصوصی
ضعف آگاهی و آموزش	
موانع کنش ارتباطی	
ضعف روابط بین کنشگران و ذینفعان	
ضعف های اقتصادی	
موانع زیرساختی	
ضعف های فناوری	

موانع ساختاری

بیشترین موانع شناسایی شده در خصوص ناکارآمدی نظام مدیریت شهرهای میانی، مربوط به موانع ساختاری هستند که شامل ساختارهای حقوقی- قضایی، ساختار سیاسی، ساختار نهادی، ساختار مدیریتی و ساختار نظارتی می باشند. این ساختارها به نوبه خود موانع و ضعف هایی را در روند تحقق حکمروایی خوب شهری ایجاد می کنند که از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد: ضعف های نهادی، سیاسی بودن فرایند توسعه شهری، ناکارآمدی مکانیزم های حقوقی و قضایی حاکم بر نظام شهرسازی کشور، ناکارآمدی سازوکارهای نظارت بر روند توسعه شهری، فقدان سیستم یکپارچه مدیریت شهری و ضعف های مدیریت سازمانی. نکته مهم در مورد موانع ساختاری این است که ایجاد تغییر در ساختارها به سادگی ممکن نیست و نیازمند تغییرات اساسی در سطح ملی است. بنابراین این سطح از موانع، بیشترین تأثیر را بر عدم تحقق حکمروایی خوب شهری به ویژه در شهرهای میانی که منابع کمتری از قدرت سیاسی را در اختیار دارند، اعمال می کنند و مضاف بر این، به دلیل ساختاری بودن این موانع، منجر به تشدید موانع فردی، ارتباطی و زیرساختی نیز می شوند. زیرکد نخست از موانع ساختاری، ضعف های نهادی است که عموماً مربوط به فرایندهایی است که در ساخت قدرت

سیاسی کشور تعبیه شده است و مانع از اعمال قدرت از پایین به بالا و مقاومت در برابر فرایندهای تصمیم‌گیری از پایین می‌شود. این مقاومت در تمام لایه‌های تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری نهادی، از محدود کردن قدرت و اختیارات شهرداری و شوراهای شهر گرفته تا عدم ارتباط مناسب نهادهای محلی با سطوح منطقه‌ای و ملی تصمیم‌گیری نمایان است. به‌عنوان مثال شورای اسلامی شهر بالاترین نهاد تصمیم‌گیری در شهر است و سایر نهادها موظف به اجرای تصمیمات شورا هستند اما مسئولان این نهادها از سوی شورا منصوب نمی‌شوند. همچنین نهاد شهرداری به‌عنوان هسته اصلی حکمروایی خوب شهری، نقش چندانی در این فرایند ندارد و مسئولیتش بیش از قدرتی است که به آن تفویض شده است. بخش دیگری از موانع ساختاری، ناشی از این است که اصولاً توسعه شهری، امری سیاسی است. سیاسی از آن‌جهت که توسعه شهری با تحولات سیاسی، احزاب سیاسی، رقابت‌های انتخاباتی و گرایش‌های سیاسی پیوند خورده است و گروه‌های غیررسمی متصل به قدرت سیاسی، به تدریج اداره امور شهر را به دست می‌گیرند. طبیعتاً این گروه‌های ذینفع سیاسی، مانع از اعمال فرایند تصمیم‌گیری از پایین می‌شوند و در واقع سیاسی شدن فرایند توسعه شهر، کم‌کم حالت نهادی نیز پیدا می‌کند و منجر به مقاومت در برابر نهادسازی از پایین به بالا می‌گردد. به‌عنوان نمونه، برخی از مصاحبه‌شوندگان به وجود تبعیض بین مناطق شهر نیشابور از طرف نهادهای مدیریت شهری در تخصیص امکانات اشاره کرده‌اند که ناشی از متفاوت بودن قدرت سیاسی هر یک از مناطق است و مناطقی که متصل به جریان سیاسی و یا حزبی قدرتمندتری هستند، توانسته‌اند امکانات بیشتری را برای منطقه یا ناحیه تحت خدمات‌رسانی خود بگیرند. از طرفی، بسیاری از اقدامات نهادهای مدیریت شهری نیز رنگ و بوی سیاسی دارد و با ملاحظات سیاسی انجام می‌گیرد که نمونه بارز آن برخورد با بد مسکنی و حاشیه‌نشینی است.

در کنار این دو مانع، باید به موانع حقوقی - قضایی نیز اشاره کرد که به دلیل ماهیت قانونی و ضابطه‌ای آن، نوعی ساختار تنظیمی بر فرایند تصمیم‌گیری و اداره امور شهر مسلط می‌سازد. در نتیجه بستری برای ناکارآمدی مکانیزم‌های حقوقی و قضایی حاکم بر نظام شهرسازی کشور فراهم می‌سازد. بارزترین نمونه این ناکارآمدی‌ها، وجود تخلفات ساختمانی گسترده است. هم‌اکنون بخشی از دلایل تخلفات ساختمانی در شهرها، مربوط به فرایندهای حقوقی - قضایی و مکانیزم‌های حل اختلاف بین ذی‌نفعان است که بایستی اصلاح گردد. اولاً ساخت‌وسازهای شهری به‌ویژه در بخش تجاری و مسکونی، مبتنی بر رانت و چانه‌زنی بین نهادهای مدیریت شهری با سوداگران املاک و مستغلات است که در رأس این نهادها، شهرداری قرار دارد. وجود شورای عالی شهرسازی و معماری به‌عنوان نهاد کنترل‌کننده توسعه شهری، در عمل توسط کمیسیون‌های شهرسازی از قبیل کمیسیون ماده پنج به محاق می‌رود. با اینکه کمیسیون ماده صد برای جلوگیری از تخلفات ساختمانی وضع شده است، اما به قدری فرایند صدور رأی در این کمیسیون دچار اطاله زمانی می‌شود که عملاً حکم صادر شده را بی‌اثر می‌کند. از طرفی، احکام صادره از کمیسیون ماده صد به ندرت جنبه اجرایی پیدا می‌کنند.

گذشته از موانع ذکر شده، یکی از مهم‌ترین ابعاد ناکارآمدی در مدیریت شهری کشور که مانع از تحقق حکمروایی می‌شود، نبود مدیریت یکپارچه است. با وجود اینکه از لحاظ قانونی، هم در ماده ۱۳۶ برنامه سوم و هم در ماده ۱۳۷ برنامه چهارم توسعه از «مدیریت واحد شهری» نام برده شده، اما در هیچ‌یک از این برنامه‌ها مدیریت یکپارچه شهری به اجرا درنیامده است. نکته مهم در این خصوص، بازهم شعاری بودن گفتمان مدیریت یکپارچه شهری را در نزد سازمان‌های مرتبط با مدیریت شهری نشان می‌دهد که علیرغم تمام تبلیغات و گفتمان‌سازی‌ها و علیرغم وجود قوانین مدون در خصوص پیاده‌سازی این شیوه، نهادهای ذی‌ربط به دلیل ترس از کاهش قدرت و اختیارات و عدم ریسک واگذاری تصدی‌گری به سازمان‌های دیگر، از تن دادن به مدیریت یکپارچه شهری اجتناب می‌کنند. یک شیوه بدیل و جایگزین برای مدیریت یکپارچه شهری، همان مدیریت هماهنگ شهری است که در سطح حداقلی قرار دارد و با تحقق آن، می‌توان به پیاده‌سازی مدیریت یکپارچه که از ملزومات حکمروایی خوب شهری است، امیدوار شد.

موانع فردی

در کنار ضعفها و ناکارآمدیهای ساختاری، موانع فردی نیز نقش مهمی در تحقق نیافتن حکمروایی خوب شهری در مدیریت شهری کشور دارد. موانع فردی، به اعمالی در سطح کنش فردی اشاره دارد که منافع فردی را به منفعت جمعی شهر ترجیح می‌دهد. خواه این منافع فردی مربوط به سطح سازمانی باشد یا در بین مردم. این موانع از یکسو، نشأت گرفته از عوامل جامعه‌شناختی است و از طرف دیگر، در غیاب قوانین کارآمد و نظارت ساختاری دقیق بر توسعه شهری، تشدید می‌شود. تراکم فروشی، شهر فروشی و سوداگری املاک و مستغلات نمونه‌ای از این موانع فردی است که در پی هم‌پیمانی نهادهای مدیریت شهری یا توسعه‌دهندگان زمین و مسکن روی می‌دهد. در اینجا هر دو ضلع توافق، در پی منافع و سود خود هستند. از یکسو، شهروندانی هستند که می‌خواهند تخلف کنند و در طرف دیگر ماجرا، شهرداری قرار دارد که به دلیل تأمین هزینه‌های ناگزیر از وارد شدن به پروسه چانه‌زنی با سوداگران است. در مجموع، موانع فردی ناشی از عامل منفعت‌گرایی، نقش مهمی در بی‌اثر کردن ضوابط و قوانین جهت تحقق حکمروایی خوب شهری دارد.

موانع کنش ارتباطی

کنش ارتباطی، نظریه نوینی است که زمینه‌ساز الگوهای برنامه‌ریزی مبتنی بر عدالت اجتماعی و منفعت عمومی در برنامه‌ریزی می‌باشد. در این رویکرد برای دستیابی به اجماع و توافق در تصمیم‌گیری، بر گفتگو و مشورت تأکید می‌شود. تأکید این رویکرد بر قواعد و هنجارهای رویه‌ای است و معمولاً با اشکال مشارکتی دموکراسی در ارتباط می‌باشد؛ منتها در بستر ساختارهای نهادی. مفهوم «عقلانیت ارتباطی» در کانون این نظریه قرار دارد. نظریه کنش ارتباطی هابرماس از تمام مشارکت‌کنندگان می‌خواهد که خود را به‌جای دیگران در فرایند تصمیم‌گیری قرار دهند تا ببینند که آیا قاعده پیشنهادی‌شان منصفانه است یا خیر (Alexander, 2002: 233; Campbell & Marshal, 2002: 180). به‌طور کلی رابطه بین کنشگران در حکمروایی شهری شامل سه نوع رابطه است: ۱- رابطه دولت و نهادهای محلی؛ ۲- رابطه بین نهادهای محلی مرتبط با مدیریت شهری؛ و ۳- رابطه بین اجزا و عناصر درونی ساختار مدیریت شهری. در نظریه کنش ارتباطی، نخستین شرط برقراری ارتباط مناسب بین کنشگران، آموزش و فرهنگ‌سازی است که یک فرایند جمعی است. فقدان آموزش مناسب در حیطه حقوق و وظایف شهروندی، موجب نارضایتی دوطرفه شهروندان و نهادهای مدیریت شهری از یکدیگر شده و راه را برای همکاری سازنده می‌بندد. همچنین نحوه ارتباط بین کنشگران و ذینفعان در این فرایند بسیار مهم است. به‌ویژه از آن جهت که منافع ذینفعان اغلب حالت تعارض به خود می‌گیرد و در صورت فقدان مکانیزمی برای حل این تعارضات، فرایند تصمیم‌گیری، حالت دستوری پیدا می‌کند و هر گروهی که عملاً دارای قدرت بیشتری باشد، برای شهر تصمیم خواهد گرفت. از طرفی، ارتباط بین ذینفعان به میزان اعتماد نهادها و گروه‌های اجتماعی به یکدیگر نیز بستگی دارد. برای نمونه، شواهدی که از شهر نیشابور به دست آمد، نشان داد که اعتماد ساکنان به سازمان‌های مردم‌نهاد به‌ویژه نهادهایی که اعضایشان جوان هستند و یا چندان تابع هنجارهای مذهبی و اجتماعی نیستند؛ بسیار پایین است. با توجه به ساختار مذهبی و اصیل شهر نیشابور، مردمی بودن و مذهبی بودن مسئولان انجمن‌های مردم‌نهاد در جلب اعتماد مردم به این نهادها بسیار مؤثر است. همچنین نکته مهمی که در خصوص کنش ارتباطی نهادها در خلال مصاحبه‌ها آشکار شد این بود بیشتر نهادهای مدیریت شهری نیشابور نگاه مثبتی به سایر نهادهای موازی با خود نداشتند که طبیعتاً این مسئله بر کنش ارتباطی آن‌ها با یکدیگر تأثیر منفی دارد. به‌عنوان مثال سازمان میراث فرهنگی و یا اداره اوقاف، به عملکرد نهاد شهرداری انتقاد داشتند و متقابلاً شهرداری نیز سازمان میراث فرهنگی و اوقاف را به مداخله بیش‌ازحد در حیطه وظایف شهرداری متهم می‌کرد. اختلاف بین شورای شهر و شهرداری نیز از دیگر مصادیق این‌گونه تعارضات است.

موانع زیرساختی

در این مطالعه، موانع زیرساختی در دو حیطه زیرساخت‌های اقتصادی و زیرساخت‌های تکنولوژیک مورد تأکید خبرگان بود. چرا که یکی از ابعاد مهم حکمروایی خوب شهری، شفافیت است و شفافیت جز با بهره‌گیری از تکنولوژی و فناوری اطلاعات محقق نمی‌شود. همچنین اقتصاد، یک عامل زیرساختی قوی در جذب سرمایه‌های بخش خصوصی است. نتایج به‌دست‌آمده از شهر نیشابور نشان داد که در بخش زیرساخت‌های فناوری، موانعی همچون سنتی بودن نگاه مدیران نسبت به فناوری، سنتی و قدیمی بودن زیرساخت‌ها و بروز نبودن پایگاه‌های داده‌ها و اطلاعات نهادهای مدیریت شهری بر سر راه حکمروایی خوب شهری وجود دارد. همچنین در بخش زیرساخت‌های اقتصادی، سنتی بودن اقتصاد شهر و عدم پیوند با اقتصاد دانش‌بنیان و روش‌های خلاقانه اقتصادی، در عمل بخش خصوصی را به‌عنوان یکی از سه رکن اصلی کنشگران حکمروایی خوب شهری بی‌انگیزه می‌کند که پیامد این ضعف زیرساختی، در ابعاد دیگر ناکارآمدی مدیریت شهری همچون ابعاد فردی و ارتباطی نمایان می‌گردد و این چرخه معیوب، مانع از تحقق حکمروایی شهری می‌شود.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش سعی شد با شناسایی و تحلیل عوامل ناکارآمدی مدیریت شهری در شهر نیشابور به‌عنوان نمونه‌ای از شهرهای میانی، زمینه‌های اصلی عدم تحقق حکمروایی خوب شهری در نظام مدیریت توسعه شهری کشور تبیین شود. پیچیدگی این عوامل و برهمکنش علی‌آنها با یکدیگر در پیوند با زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی، سبب می‌شود تا پیاده‌سازی حکمروایی خوب شهری در عمل به یک چالش اساسی برای شهرهای کشور تبدیل شود و علیرغم پژوهش‌های متعدد، صرفاً به‌عنوان یک شعار جذاب جهت توجیه اقدامات مدیران شهری باقی بماند. واضح است که هم‌اکنون نظام برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه شهری ایران به‌صورت متمرکز است و از طریق سازمان‌های دولتی و عمومی با الگوی دستوری انجام می‌پذیرد. این نظام دارای تنگناها و نارسایی‌های عمده ساختاری، فردی، ارتباطی و زیرساختی است و در این میان، کمترین نقش را به حوزه محلی قائل است که با توجه به ساخت سیاسی کشور، می‌تواند دلایل معقولی نیز داشته باشد. با این حال، تحت هر رویکرد و با هر نامی که به اداره شهرهای کنونی بنگریم، ناگزیریم دیر یا زود به سمت الگوها و روش‌های پایین به بالا حرکت کنیم که حکمروایی خوب شهری یکی از این الگوهای موفق است.

نتایج این مطالعه روشن ساخت که عدم تحقق حکمروایی خوب شهری در درجه اول، ریشه در موانع ساختاری دارد که شامل ساختارهای نهادی، سیاسی، حقوقی، نظارتی و مدیریتی است. هر یک از این ابعاد به‌نوبه خود حاکی از ضعف‌های عمده‌ای در الگوهای سیاست‌گذاری و مدیریت توسعه شهری هستند. بنابراین برون‌رفت از چالش‌های موجود در نظام مدیریت شهری کشور، تنها با ایجاد تغییرات اساسی در این ساختارهای کلان امکان‌پذیر می‌گردد. در کنار موانع ساختاری، سه حوزه دیگر یعنی موانع فردی، موانع کنش ارتباطی و موانع زیرساختی نیز مورد توجه این مطالعه قرار گرفت و در مجموع سعی شد تا حکمروایی خوب شهری با طبقه‌بندی جدیدتر و بروزتری آسیب‌شناسی شود. نکته بسیار مهم این است که اولاً عوامل بنیادی و ریشه‌ای تا حد زیادی نادیده گرفته شده‌اند و تنها به عوامل آشکار و روبنایی از قبیل ضعف مشارکت، ضعف فرهنگ شهروندی، عدم مدیریت یکپارچه و نظایر آن توجه شده است بدون اینکه به ساختارهای کلان بازتولید کننده این عوامل توجه شود. نکته دوم اینکه تمامی عوامل و زمینه‌ها به‌صورت همبسته و یکپارچه به تقویت یکدیگر منتهی می‌شوند و تحقق حکمروایی شهری را به یک کلاف سردرگم تبدیل می‌کنند.

نهایتاً بر اساس نتایج مطالعه حاضر، بایستی اذعان کرد در صورتی که شهرها در ایران بخواهند در مسیر حکمروایی خوب شهری گام بردارند و شیوه مدیریت و سبک‌رفتاری خود را تغییر دهند، لازم است که ابتدا الزامات و بسترهای آن را فراهم

کنند و سپس مدیریت شهری در پیاده‌سازی و اجرای آن تلاش نماید. بنابراین پژوهش‌های آینده می‌توانند با تمرکز بر این الزامات در قالب هر یک از چهار حوزه عمده ساختاری، فردی، کنش ارتباطی و زیرساختی و تحلیل موانع برآمده از هر کدام از حوزه‌های عمده، زمینه مناسبی برای تحقق هر چه بیشتر از حکمروایی خوب شهری فراهم کنند.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) آدینه‌وند، علی‌اصغر؛ حاجی‌زاده، مریم؛ قدمی، مصطفی (۱۳۹۱) بررسی عملکرد شهرداری در چهارچوب حکمرانی خوب شهری نمونه مورد مطالعه: شهر بابلسر، مدیریت شهری، دوره ۱، شماره ۲، صص. ۴۱-۶۴
- ۲) بوچانی، محمدحسین (۱۳۹۰) موانع ساختاری و سیاسی تغییر نقش شهرداری از سازمانی خدماتی به نهادی خدماتی-اجتماعی، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، دوره ۳، شماره ۸، صص. ۲۷-۴۲
- ۳) پیشگاهی‌فرد، زهرا؛ قالیباف، محمدباقر؛ مرادی‌نیا، سجاد؛ مؤمنی، حمیده (۱۳۹۲) آسیب‌شناسی توزیع فضایی قدرت سیاسی در کلان‌شهر تهران با تأکید بر حکمروایی شهری، فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، دوره ۱۱، شماره ۳۸، صص. ۱۱۲-۹۳
- ۴) توکلی، مرتضی و نعیم‌آبادی، نازنین (۱۳۹۸) خزش شهری و تغییرات کاربری اراضی فضاهای پیرا شهری نیشابور، توسعه فضاهای پیراشهری، دوره ۱، شماره ۲، صص. ۱۶۵-۱۵۱.
- ۵) حسین‌زاده دلیر، کریم؛ اکبریور سراسکانرود، محمد؛ حسینی، محمدحسین (۱۳۹۱) مدیریت شهری در شهرهای میانی ایران، فضای جغرافیایی، دوره ۱۲، شماره ۳۷، صص. ۱۸۳-۱۵۹.
- ۶) حشمت‌زاده، محمدباقر؛ حاجی یوسفی، امیرمحمد؛ طالبی، محمدعلی (۱۳۹۶) بررسی موانع تحقق حکمرانی خوب در فرهنگ سیاسی ایران، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۸، شماره ۱، صص. ۲۴-۱.
- ۷) خواجه شاهکوهی، علیرضا؛ نجفی کانی، علی‌اکبر؛ شریفان، سمیه (۱۳۹۳) بررسی سطح کیفیت زندگی در نواحی شهری؛ مطالعه موردی: شهر نیشابور، مدیریت شهری، دوره ۱۳، شماره ۳۵، صص. ۱۲۰-۱۰۳.
- ۸) دویران، اسماعیل؛ کاظمیان، غلامرضا؛ مشکینی، ابوالفضل؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ کلهرنیا، بیژن (۱۳۹۱) مدیریت یکپارچه شهری در ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی شهرهای میانی ایران؛ مورد پژوهی: زنجان و همدان، مدیریت شهری، دوره ۱۰، شماره ۳۰، صص. ۶۸-۵۳.
- ۹) ربانی، طاها؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مشکینی، ابوالفضل؛ رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۷) تحلیل موانع نهادی آینده حکمروایی توسعه پایدار کلان‌شهر تهران، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۲۲، شماره ۱، صص. ۱۵۳-۱۲۴.
- ۱۰) رفیعیان، مجتبی و حسین‌پور، علی (۱۳۹۰) حکمرانی خوب شهری از منظر نظریات شهرسازی، تهران: انتشارات طحان.
- ۱۱) رهنما، محمدرحیم و توانگر، معصومه (۱۳۸۷) بررسی تطبیقی حاشیه‌نشینی در شهرهای سبزوار، نیشابور، تربیت حیدریه و گناباد، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۷، شماره ۱۱، صص. ۸۳-۱۱۵.
- ۱۲) رهنمایی، محمدتقی و کشاورز، مهناز (۱۳۸۹) بررسی الگوی حکمروایی خوب و نقش دولت در مدیریت و اداره امور شهرها در ایران، دو فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۵۵-۲۳.
- ۱۳) زرکانی، سیدهادی؛ اعظمی، هادی؛ خلیلی‌زاده، رضوانعلی (۱۳۹۱) تحلیل ملاحظات دفاعی امنیتی در مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر نیشابور (با تأکید بر تهدیدات نظامی تروریستی)، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، دوره ۱، شماره ۲، صص. ۴۶-۱۹.
- ۱۴) زندی، رحمان؛ زنگنه، مهدی؛ مقدم، مهسا (۱۳۹۸) ارزیابی، مدل‌سازی و پیش‌بینی توسعه شهری نیشابور با تأکید بر زلزله، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، دوره ۹، شماره ۳۶، صص. ۳۱-۱۶.

- ۱۵) سردارنیا، خلیل‌الله و شاکری، حمید (۱۳۹۴) حکمرانی شهری در ایران، آسیب‌شناسی و پیشنهادات راهبردی، راهبرد توسعه، دوره ۱۱، شماره ۴۲، صص. ۱۶۵-۱۸۹.
- ۱۶) سلمانی مقدم، محمد؛ نفیسی‌فرد، حسین؛ محمدی، اعظم (۱۳۹۴) شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان شهر نیشابور در مدیریت شهری. هفتمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد.
- ۱۷) صابری‌فر، رستم و خادریان، احمد (۱۳۹۷) پیش‌بینی ترافیک تولیدی از کاربری‌های شهری - مورد شناسی: شهر نیشابور، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۲۶، صص. ۳۳-۴۴.
- ۱۸) صیامی، قدیر؛ گل‌محمدی، محمد؛ طالبی، علی (۱۳۹۷) بررسی مخاطرات قنات‌ها در مدیریت بحران شهری (نمونه موردی شهر نیشابور)، مجله کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش‌ازدور در برنامه‌ریزی، دوره ۹، شماره ۴، صص. ۸۳-۹۷.
- ۱۹) علیزاده، کتابیون؛ هجرتی، محمدحسن؛ احمدآبادی، محمد (۱۳۹۲) بررسی روابط متقابل شهر و روستا (نمونه موردی: روستاهای دهستان عشق‌آباد با شهر نیشابور)، چشم‌انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی، دوره ۸، شماره ۲۴، صص. ۱۴۵-۱۳۳.
- ۲۰) گلچین، علی؛ پریان، سیدوحید؛ رستمی، زهرا (۱۳۹۴) ارزیابی و تحلیل مدیریت مالی شهرداری؛ با رویکرد تأمین منابع مالی پایدار در شهرهای میانی (نمونه موردی شهر نیشابور). کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر، تبریز.
- ۲۱) محمدی، جمال و زنگنه، مهدی (۱۳۹۲) سنجش عوامل مؤثر بر میزان اعتماد شهروندان به شهرداری؛ مورد مطالعه: شهروندان شهر نیشابور، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دوره ۲۴، شماره ۱، صص. ۱۷۰-۱۵۵.
- ۲۲) معینیان میان‌دوآب، غزال؛ برنجی، نسیم (۱۳۹۸) بررسی تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نقش نهاد شهرداری (مورد مطالعه: شهر تبریز)، فصلنامه معماری شناسی، دوره ۲، شماره ۸، صص. ۳۷-۲۹.
- ۲۳) مهندسین مشاور بهاوند مهرآز (۱۳۹۵) تهیه سند برنامه‌ریزی بازآفرینی شهری شهر نیشابور (با تأکید بر توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی)، اداره کل راه و شهرسازی استان خراسان رضوی.
- ۲۴) نیرآبادی، هادی؛ کوهبنانی، حمیدرضا (۱۳۸۹) مدیریت بحران زلزله بافت فرسوده شهری با روش SWOT مطالعه موردی: شهر نیشابور، دومین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا، تهران، دانشگاه تهران.
- ۲۵) نیومن، ویلیام لاورنس (۱۳۸۹) شیوه‌های پژوهش اجتماعی: رویکردهای کیفی و کمی، ترجمه حسن دانایی‌فرد و سید حسین کاظمی، جلد اول، چاپ دوم، تهران: موسسه مهربان نشر.
- 26) Addink, Henk (2019) Good governance: Concept and context, Oxford, UK: Oxford University Press.
- 27) Alexander, Ernest R. (2010) Planning, Policy and the Public Interest: Planning Regimes and Planners' Ethics and Practices, International Planning Studies, Vol.15, No.2, pp.143-162.
- 28) Campbell, Heather. & Marshall, Robert. (2002) Utilitarianism's Bad Breath?, A Re-Evaluation of the Public Interest Justification for Planning, Planning Theory, Vol.1, No.2, pp.163-187.
- 29) Freire, Mila. & Stren, Richard. (2001) The Challenge of Urban Government: Policies and Practices, The World Bank Institute, Washington, D.C; The Centre for Urban and Community Studies, University of Toronto.
- 30) Kedogo, Joseph. & Sandholz, Simone. & Hamhaber, Johannes. (2010) Good Urban Governance, Actors' Relations and Paradigms: Lessons from Nairobi, Kenya, and Recife, Brazil, 46th ISOCARP Congress 2010.
- 31) UN Habitat. (2013) State of the world's cities 2012/2013. Prosperity of cities, Routledge, New York.
- 32) UN-HABITAT. (2009) Urban Governance index (UGI) a tool to measure progress in achieving good urban governance, Available at: www.unhabitat.org.
- 33) Willig, Carla. (2013) Introducing qualitative research in psychology, Third Edition, Open University Press.